

Mira Menac-Mihalić
Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

IZRAZI ZA 'MALO' U ČAKAVSKIM RJEČNICIMA

Izrazi za 'malo' u čakavskim su rječnicima zastupljeni neujednačeno. Ima rječnika koji takve izraze obrađuju precizno i bogato, a ima s druge strane i onih koji ih bilježe vrlo rijetko. Između te dvije krajnosti cijeli je niz rječnika koji sličnu leksičko-frazeološku problematiku obrađuju, ali pritom postoje razlike u pristupu i načinu obrade, pa onda i u rezultatu.

Razmišljajući o tome kako da pristupim proučavanju nekih leksičko-frazeoloških pitanja u čakavskim govorima, odlučila sam se za ciljano istraživanje u tom smislu što sam odredila koje ću veze riječi tražiti u svim proučavanim rječnicima da bi rezultati istraživanja bili usporedivi. Između ostalog nekoliko sam godina skupljala izraze kojima se u našim govorima izražava pojam 'malo'. Anketirajući dvije generacije svojih studenata na seminaru iz hrvatske dijalektologije dobila sam devedesetak različitih izraza s tim značenjem. Ako bi se zbrojili razni tvorbeni, morfološki i fonološki ostvaraji u našim govorima, dobili bismo nekoliko stotina takvih izraza u hrvatskim narječjima. Neki od njih supostoje u sva tri narječja, neki povezuju samo dva, a neki su karakteristični za govore samo jednog od naših narječja. Za ovaj sam rad uzela u obzir samo one izraze koji su potvrđeni u čakavskom. Ima ih pedesetak različitih, a u raznim tvorbenim, morfološkim i fonološkim ostvarajima više od sto. Tražila sam jesu li obrađeni u rječnicima izvornih čakavskih govora.

Izrazi kojima je u središtu značenje 'malo' sveze su riječi s različitim stupnjem frazeologizacije. Osnovna riječ, koja ujedno izriče pojam 'malo', može biti:

a) imenica koja sama po sebi može značiti količinsku mjeru, npr. *čaša, bićerin, komad*, ali se u okviru izraza shvaća kao mala, neznatna količina;

b) imenica koja ima metaforičko značenje neznatne količine, npr. *suza, trun, mrova*;

c) imenica koja se izvan takvih sveza ne rabi, npr. *zera, zerica, fregula*,

fregulica – sve se te imenice mogu adverbijalizirati i okameniti u obliku akuzativa jednine, koji je lako prepoznatljiv u imenica ženskoga roda: *zeru, zericu, fregulu, fregulicu*.

d) Riječ koja izriče pojam 'malo' može biti broj koji se u svezi shvaća kao oznaka neodređenosti, npr. *jedan-dva, dva, dva-tri, dvaltri, četire-pet, par*.

Značenje 'malo' u svim navedenim tipovima odnosi se obično na količinu hrane, tekućine i začina, npr. *mrvu mesa, perun zeja, kap vina, suzu kafe, zrno soli*. Tako je prvi dio izraza neka vrsta količinske odrednice za oznaku male i neodređene količine, a drugi dio izraza označava predmet (tvar ili slično) koja se u takvoj količini pojavljuje.¹

Bokun, bokunić, fregulicu, pinku, mrvu, mroicu, šaku, zericu određuju malu količinu hrane, npr. *Daj mi bokun kruva* (Trogir), *Daj mi fregulicu kruha da pomoćin vaj šug* (Sali), *Doj mi pinku mesa* (srednjodalmatinski otoci), ... *evo ti jedna mroica (pršuta)* (Vrgada), *Celi bogovetni dan smo letkali masline s kus kruha i šaku smokav. Daj mi zericu torte* (Sali).

*Suzu, bićerin*², *žljuk* određuju malu količinu tekućine, npr. *Ulij suzu prošeka u brjet da bude guštožo* (srednjodalmatinski otoci), *Dajte mi baren žljuk vina* (Sali).

Zrno, grc, prežu, zeru određuju malu količinu začina, npr. *Stav u brjet dvo zrna papra i dvo zrna soli* (srednjodalmatinski otoci), *Doj mi grc soli za začinit zeje, ... prežu papra, stav još zeru soli* (srednjodalmatinski otoci).

To su najčešće potvrđene sveze. Ako pak gledamo u drugom smjeru, možemo utvrditi da se mala količina na primjer kruha može izraziti u svezama *bokun/bokunić/fregulicu/mrvu kruha*, a mala količina mesa npr. u svezama *fregulicu/pinku/mrvu mesa*, itd.

Značenje 'malo' može se odnositi i na vremenski razmak čije se trajanje smatra kratkim, npr. *dva-tri dana, pol ure, pet minuti*. Može se odnositi i na malen broj predmeta: *dvi-tri smokvi* (Orlec), *uvati san samo dvoa tri pl'aća, dvoa tri šifeta* (Vrgada), *Ja byx kupila dvaltri ključića* (Susak).

Drukčije su kombinacije sastavnih dijelova izraza za 'malo' rijetke: *Posudi mi trun sviće* (Senj), *Kapni mi pinku kvasine u žmul* (Sali).

1. Cijeli niz proučavanih rječnika, budući da su pisani po principu razlikovnosti prema književnom jeziku, nema velikog dijela traženih natuknica. One nisu obrađene niti u svom osnovnom značenju jer se podudaraju s oblikom u književnom jeziku. Navest ću primjere samo iz dvaju rječnika: u rječniku govora Bakarca i Škrljeva, npr., nema natuknice *dva, kap, komad*,

¹ Nisam uzimala u razmatranje primjere koji pokazuju omalovažavajući odnos prema predmetu (tipa *bokun motike, bokun noža, ono duga*) iako su ti izrazi bliski onima u značenju 'malo', niti primjere gdje prvi dio izraza ima značenje konkretne veličine (ako *odrezala je fetu kruha* znači stvarno jedan komad, a ne malo).

² Ponekad je teško odrediti odnosi li se primjer na malu ili na konkretnu veličinu: *Ajmo ća popiti bićerin maraškina* (Sali), *homo jedan bićerin popyt* (Susak).

malo, prst, suza, šaka, zrno, zub itd., a u rječniku splitskoga govora nije zabilježena ni *čaša* ni *čašica, dva, komad, korak, kora* ni *korica* itd. Ne možemo sa sigurnošću tvrditi da se sve te riječi u tim govorima stvarno i rabe, još manje da se upotrebljavaju u određenim svezama u značenju 'malo', ali možemo ipak pretpostaviti da većina tih riječi pripada leksičkom sustavu navedenih govora i da je razlog nepotvrđenosti tih natuknica u određenju, namjeni rječnika da ne daje popis nego samo razlike prema drugom sustavu, odnosno u njihovoj parcijalnosti, tj. djelomičnosti.

2. Jedan dio natuknica u nekim je rječnicima potvrđen samo u svom osnovnom značenju, nema prenesene frazeološke komponente:

npr. za *bićerin* navedeno je samo osnovno značenje u rječnicima Brusja, Nina, Senja, Splita, Trogira i Vrgade,

za *kap, k^{cap}, kap^{ju}, kapju* u rječnicima Brusja, Orleca, Vrgade itd.,

za *vr, vrh* u rječnicima Splita, Orleca, Trogira itd.

3. Neki su izričaji potvrđeni upravo u onom značenju u kojem sam to i očekivala, odnosno upravo u značenju koje sam dobila od izvornih govornika-studenata u provedenoj anketi.

Međutim i ti se slučajevi mogu dalje dijeliti:

3.1. U jednom se dijelu proučavanih primjera potvrda nalazi tamo gdje je očekujemo — pod osnovnom natuknicom.

Obrađuje se traženo značenje, proučavana sveza riječi. Nakon leksikografske obrade obično slijedi primjer.

Tako se u rječniku srednjodalmatinskoga otočja natuknica *fregolica/fregulica* tumači kao *komadić, sasvim malo* (ein kleines Stückchen, ganz wenig) i navodi se primjer *Izila son fregulicu mesa*. Natuknica *grc* tumači se kao *malo, komadić* (ein wenig, ein Bißchen). Slijedi primjer: *Doj mi grc soli za začinit zeje*. Pod natuknicom *suza* nakon osnovnog značenja nalazimo i značenje 'kap' (Tropfen) te se navodi i primjer *Ulij suzu prošeka u brjet da bude guštožo*.

3.2. Neke ćemo primjere naći na drugom mjestu, tj. ne pod traženom natuknicom, nego u okviru teksta druge natuknice, dakle kao slučajan primjer za nešto slično ili sasvim drugo. To pokazuje da izričaj u proučavanom govoru postoji, a u rječniku nije obrađen. Tako u *Rječniku govora mjesta Sali* nema natuknice *šaka* iako je s.v. *kus* naveden primjer *Celi (...) dan smo letkali masline s kus kruha i šaku smokav*.

4. Ima rječnika u kojima se primjeri ponavljaju ponekad i onoliko puta koliko u njima ima punoznačnih riječi. Tako se u rječniku govora Vrgade primjer *evo ti jedna mrovica (pršuta)* nalazi na dva mjesta: s.v. *jed^{an}* i s.v. *m^{er}vica*, kao i primjer *meknula san mu jednu m^{er}vicu dvi* (s.v. *dv^oa* i s.v. *m^{er}vica*).

Može se zaključiti da su u čakavskim rječnicima izričaji traženoga tipa zastupljeni neujednačeno, ali ih u određenoj mjeri ipak nalazimo. Ima rječnika koji takve izričaje obrađuju vrlo precizno i bogato, a ima s druge strane i onih koji ih bilježe vrlo rijetko. Između te dvije krajnosti cijeli je niz rječnika koji

sličnu leksičko-frazeološku problematiku obrađuju, ali pritom postoje razlike u pristupu i načinu obrade, pa onda i u rezultatu. Međutim, svi ti rječnici mogu biti izvor i poticaj za dalja istraživanja i sintezu jer, iako ponekad možda na krivom mjestu, iako ponegdje neadekvatno, oni ipak donose nezanemariv broj vrlo vrijednih primjera.

Rječnici

- Božanić, J. 1983. Komiška ribarska epopeja. *Čakavska rič* 1–2, str. 142–178.
- Brabec, I. 1966. Govori podunavskih Hrvata u Austriji. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 2, str. 114–116.
- Dulčić, J. i P. 1985. Rječnik bruškoga govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 7:2, str. 389–747.
- Finka, B., S. Pavešić. 1968. Rad na proučavanju čakavskoga govora u Brinju i okolici. *Rasprave Instituta za jezik* 1, str. 5–44.
- Finka, B., A. Šojat. 1968. Govor otoka Žirja. *Rasprave Instituta za jezik* 1, str. 121–220.
- Finka, B., A. Šojat. 1973. Karlovački govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 3, str. 133–150.
- Geić, D., M. Slade Šilović. 1994. *Rječnik trogirskog čakavskog govora*. Trogir, 306 str.
- Gačić, J. 1979. Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru. *Čakavska rič* 2, str. 107–155.
- Houtzagers, H. P. 1985. *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*. Studies in Slavic and General Linguistics, Vol. 5, Rodopi, Amsterdam, str. 204–407.
- Hraste, M., P. Šimunović. 1979. *Čakavisches-deutsches Lexikon*. Teil I. Böhlau-Verlag, Köln–Wien, str. 2–1415.
- Jurišić, B. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade*. II. dio. Zagreb. Str. 17–248.
- Mardešić-Cetin, P. 1977. Rječnik komiškoga govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 4, str. 265–311.
- Moguš, M. 1966. Današnji senjski govor. *Senjski zbornik* II, str. 115–146.
- Moskovljević, M. 1950. Govor ostrva Korčule. *Srpski dijalektološki zbornik* 11, Beograd, str. 155–223.
- Neweklowsky, G. 1978. *Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, rječnik na str. 317–345, Wortindex na str. 358–376.
- Perušić, M. 1993. Rječnik čakavskoga narječja sela Mihaljevići kraj Oštarija. *Čakavska rič* 1, str. 73–97.
- Piasevoli, A. 1993. *Rječnik govora mjesta Sali*. Zadar. Str. 17–440.
- Radišić, T. 1991. *Ričnik spliskog govora*. Santa Barbara, California. Str. 2–85.
- Ribarić, J. 1940. Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri. *Srpski dijalektološki zbornik* IX, 129–207.

- Šimunović, P. 1974/75. Ogljed jezičnih osobina bračke čakavšine. *Narodna umjetnost* 11–12, str. 504–517.
- Tentor, M. 1909. Der čakavische Dialekt der Stadt Cres (Cherso). *Archiv für slavische Philologie*, str.186–204.
- Turina, Z., A. Šepić-Tomin. 1977. *Rječnik čakavskih izraza. Područje Bakarca i Škrljeva*. Rijeka. Str. 7–238.
- Vulić, S., J. Maresić. 1996. Mali rječnik tkonskoga govora. *Filologija* 26, str. 118–133.
- Vulić, S., J. Maresić. 1997. Rječnik klimpuškoga govora. *Panonska ljetna knjiga*. Güttenbach, str. 370–395.

Expressions meaning 'a little' in Čakavian dictionaries

Summary

The expressions meaning 'a little' are unevenly represented in Čakavian dictionaries of different types. Some dictionaries treat these expressions correctly and elaborately, while others rarely even register them. Between these two possibilities there are many dictionaries that analyze such lexico-phraseological problems but have a different approach, which normally leads to different results. However, all these dictionaries, with their significant number of valuable examples, can be a source and impulse for further research.

Ključne riječi: hrvatski jezik, čakavsko narječje, rječnici, značenje 'malo'
Key words: Croatian, Čakavian dialect, dictionaries, 'a little'